

УДК 582.287 (477.52)

К.К. Карпенко, Я.А.Завора

МАКРОМІЦЕТИ УРОЧИЩА «ГУЛЕВОГОРСЬКА ДАЧА» ОХТИРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА У МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ ГЕТЬМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

Повідомляється про 200 видів макроміцетів із 91 роду, 40 родин, 11 порядків, 2 класів (*Agaricomycetes*, *Tremellomycetes*) півідділу *Basidiomycota*, виявлених у 2013 році в урочищі «Гулевогорська дача» Охтирського лісництва у межах території Гетьманського національного природного парку. Серед них рідкісні види - *Calvatia gigantea* (Batsch.) Lloud, *Pseudoclitocybe cyathiformis* (Bull.) Singer, *Ganoderma lucidum* (Curtis) P. Karst, занесені до Червоного списку Сумської області, а також - *Agaricus sylvaticus* Schaeff., *Hebeloma sacchariolens* Quel., *Pholiota abstrusa* (Fr.) Singer, *Clitocybe suaveolens* (Pers.) Fr., *Lepista luscina* (Fr.) Singer, *L. sordida* (Schumach.) Singer, *Tticholoma sejunctum* (Sowerby) Quél., *T. ustale* (Fr.) P. Kumm., *Exidia repanda* (Fr.), *E. thuretiana* Lév., *Trametes ochracea* (Pers.) Gilb. & Ryvardeen, *Lentinellus cochleatus* (Pers.) P. Karst., *Lactarius pyrogalus* (Bull.) Fr., *L. zonarius* (Bull.) Fr., *Geastrum coronatum* Pers., *Tremella mesenterica* Schaff. та ін.

Ключові слова: базидієві гриби, макроміцети, діброва, Сумська область, Україна.

Вступ. Макроміцети є невід’ємними компонентами наземних екосистем, забезпечуючи їх нормальне функціонування. Вивчення їх видового біорізноманіття не втрачає своєї актуальності, тим більше, що вони залишаються недослідженими на значних територіях.

Предметом нашого дослідження стали макроміцети урочища «Гулевогорська дача» (кв. 76-77) Охтирського лісництва у межах території Гетьманського національного природного парку, що знаходиться в північно-східній околиці с. Журавне території Охтирського адміністративного району Сумської області, на правобережжі долини р. Ворскла – лівої притоки Дніпра, яка протікає тут середньою частиною своєї течії. Місцевість розташована у межах великої тектонічної структури докембрійського фундаменту – Дніпровсько-Донецької западини, на схилі Воронезького кристалічного масиву, з глибиною залягання кристалічного фундаменту близько 7000 м. На досліджуваній території представлена (зональна) лісова рослинність формації дуба звичайного – липово-дубові, дубові та ясеневодубові угруповання (нагірні діброви), розташовані на правому корінному березі р. Ворскла. Азональна рослинність заплавної тераси долини річки представлена евтрофними трав’яними та лісовими болотами, лісами з вільхи клейкої, заплавною дібровою, біловербниками, лісовими угрупованнями тополі білої, заплавними справжніми та болотистими луками, угрупованнями прибережної повітряно-водної рослинності.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводились за загально прийнятою в мікології методикою, з використанням, як основного, маршрутно-діагностичного методу. Маршрути охоплювали 76-77 квартали Охтирського лісництва. Збір матеріалу здійснювався під час власних польових досліджень у 2013 році, які охоплювали всі пори року. Обстежувались такі характерні для досліджуваної території рослинні угруповання – діброви, вільхові, тополеві ліси, біловербники. Гербарні зразки укладали в пронумеровані паперові пакети, інформацію про них за відповідними номерами заносили до польового щоденника. Плодові тіла грибів фотографували у місцях їх зростання. Гербарій висушували на повітрі та з використанням нагрівальних приладів, а також наклеювали відпрепаровані покриви й поздовжні тонкі зрізи свіжозібраних плодових тіл на щільний папір з допомогою полівінілацетатного клею (ПВА). При ідентифікації гербарних зразків грибів користувались «Визначником грибів України» [1, 2]. Мікроструктури досліджували з використанням світлового мікроскопа МБР і окуляр-мікрометра. Результати досліджень оформлені з використанням класифікації грибів, опублікованої в 10-му виданні «Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi» [4], узгоджені з міжнародними стандартами в написанні назв таксонів і прізвищ їх авторів [5].

Результати дослідження та їх обговорення.

У результаті проведеного в 2013 році дослідження на обстеженій території встановлене зростання 200 видів макроміцетів із 91 роду, 40 родин, 11 порядків, 2 класів (*Agaricomycetes*, *Tremellomycetes*) півдділу *Basidiomycota* (табл. 1). До провідних за кількістю видів порядків належать *Agaricales*, *Boletales*, *Polyporales* та *Russulales* (разом 184 видів, 92 %); серед родин – *Agaricaceae* (20 видів), *Strophariaceae* (18), *Tricholomataceae* (17), *Russulaceae*, *Polyporaceae* (по 16), *Marasmiaceae* (14) та *Psathyrellaceae* (12), *Mycenaceae* (10); серед родів – *Mycena*, *Lactarius*, *Russula* (по 8 видів), *Trametes* (7), *Lepista*, *Tricholoma*, *Agaricus* (по 6), *Amanita*, *Gymnopus* (по 5).

Серед виявлених макроміцетів 181 вид зростав у лісах, 47 видів траплялись на болотах (45 – на вільхових, 2 – на осокових), 16 видів – на луках. Серед лісів найбагатше видове різноманіття виявлене в дібровах (154 види). У вільхових лісах зустрічалось 53 види, у лісах з тополі білої й верби білої – 51 вид.

Зареєстровані в урочищі макроміцети за способом живлення належать до трьох трофічних груп – біотрофи (54 видів), гемібіотрофи (88 видів), сапротрофи (58 видів) та 5 екологічних груп: мікоризоутворювачі (53 видів), ксилотрофи (87 видів), підстилкові сапротрофи (19 видів), гумусові сапротрофи (36 видів), герботрофи (3 види).

Таблиця 1

Систематичний склад макроміцетів урочища «Гулевогорська дача» у межах території Гетьманського національного природного парку

Таксони			Кількість		
відділ	клас	порядок	родин	родів	видів
Basidiomycota	Agaricomycetes	Agaricales	21	54	121
		Auriculariales	1	2	5
		Boletales	4	5	11
		Cantharellales	1	1	1
		Hymenochaetales	1	3	7
		Polyporales	4	16	32
		Russulales	4	6	20
		Geastrales	1	1	1
		Gomphales	1	1	1
		Phallales	1	1	1
	Tremellomycetes	Tremellales	1	1	1
Разом	2	11	40	91	200

Із 200 видів макроміцетів, зареєстрованих в урочищі «Гулевогорська дача», 27 видів та 1 різновидність були вперше виявлені на території Гетьманського національного природного парку (табл. 2). Установлені також нові місця зростання трьох видів, занесених до Червоного списку Сумської області. Це *Calvatia gigantea*, *Pseudoclitocybe cyathiformis*, *Ganoderma lucidum*.

Висновки. У результаті проведеного в 2013 році дослідження в урочищі «Гулевогорська дача» виявлено 200 видів базидієвих макроміцетів. Близько 14 % видового складу макроміцетів були вперше знайдені на території досліджуваного урочища, три із яких занесені до Червоного списку Сумської області (*Calvatia gigantea*, *Pseudoclitocybe cyathiformis*, *Ganoderma lucidum*). Є доцільність у продовженні мікологічних досліджень на території урочища, оскільки не весь вегетаційний період 2013 року був сприятливим для плодоношення макроміцетів. Крім того велика заболоченість заплави й важка прохідність території значно ускладнювали дослідження. Є ймовірність виявлення ще нових видів макроміцетів, у тому числі рідкісних на даній території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Визначник грибів України: у 5 т. / [М.Я. Зерова, С.Ф. Морочковський, Г.Г. Радзієвський, М.Ф. Сміцька]. – К.: Наук. думка, 1971. – Т. 4. Базидіоміцети: Дакриміцетальні, Трємелальні, Аурикуляріальні, Сажковидні, Іржасті. – 314 с. 2. Визначник грибів України: у 5 т. / [М.Я. Зерова, Г.Г. Радзієвський, С.В. Шевченко]. – К.: Наук. думка, 1972. – Т. 5. Базидіоміцети. Кн. 1. Екзобазидіальні, афілофоральні, кантарелальні. – 240 с. 3. Гриби заповідників та національних природних парків Лівобережної України / [Дудка І.О., Гелюта В.П., Андріанова Т.В. та ін.]. – К.: Арістей, 2009. – Т. 2. – 428 с. 4. Kirk P.M. Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi / [P.M. Kirk, P.F. Cannon, D.W. Minter, J.A. Stalpers]. – Trowbridge : Cromwell Press. – Tenth Edition. – 2008. – 771 p. 5. Kirk P.M. Index of fungi. The global fungal nomenclator [electronic resource] / P.M. Kirk. – The CABI, 2003–2004. – <http://www.indexfungorum.org/Names/Names.asp>.

**Систематичний склад нових для мікобіоти
Гетьманського національного природного парку видів макроміцетів**

Basidiomycota		
Agaricomycetes		
Agaricales	Agaricaceae	<i>Agaricus sylvaticus</i> ; <i>Lepiota ermine</i> , <i>Lepiota mastoidea</i>
	Hygrophoraceae	<i>Hygrophorus russula</i>
	Lyophyllaceae	<i>Lyophyllum decastes</i>
	Inocybaceae	<i>Inocybe geophylla</i> var. <i>lilacina</i>
	Marasmiaceae	<i>Gymnopus confluens</i> ; <i>Melanoleuca grammopodia</i> , <i>M. resplendens</i>
	Pluteaceae	<i>Pluteus phlebophorus</i>
	Psathyrelaceae	<i>Lacrymaria lacrymabunda</i> ; <i>Parasola conopilus</i>
	Strophariaceae	<i>Hebeloma sacchariolens</i> ; <i>Pholiota abstrusa</i>
	Tricholomataceae	<i>Clitocybe suaveolens</i> ; <i>Lepista luscina</i> , <i>L. sordida</i> ; <i>Tricholoma sejunctum</i> , <i>T. ustale</i> ; <i>Pseudoclitocybe cyathiformis</i>
Auriculariales	Auriculariaceae	<i>Exidia repanda</i> , <i>E. Thuretiana</i>
Polyporales	Polypoaceae	<i>Trametes ochracea</i>
Russulales	Auriscalpiaceae	<i>Lentinellus cochleatus</i>
	Russulaceae	<i>Lactarius pyrogalus</i> ; <i>L. zonarius</i>
Geastrales	Geastraceae	<i>Geastrum coronatum</i>
Tremellomycetes		
Tremellales	Tremellaceae	<i>Tremella mesenterica</i>
Разом:	6	16
		28

РЕЗЮМЕ

Е.К. Карпенко, Я.А. Завора. Макроміцети урочища «Гулевогорская дача» Ахтырського лісництва в межах території Гетьманського Національного природного парку.

Сообщается о 200 видах макроміцетов из 91 рода, 40 семейств, 11 порядков, 2 классов (*Agaricomycetes*, *Tremellomycetes*) отдела *Basidiomycota*, виявлених в 2013 году в урочище «Гулевогорская дача» Ахтырського лісництва в межах території Гетьманського Національного природного парку. Среди них редкие виды - *Calvatia gigantea* (Batsch.) Lloud, *Pseudoclitocybe cyathiformis* (Bull.) Singer, *Ganoderma lucidum* (Curtis) P. Karst, занесенные в Красный список Сумської області, а также - *Agaricus sylvaticus* Schaeff., *Hebeloma sacchariolens* Quel., *Pholiota abstrusa* (Fr.) Singer, *Clitocybe suaveolens* (Pers.) Fr., *Lepista luscina* (Fr.) Singer, *L. sordida* (Schumach.) Singer, *Tricholoma sejunctum* (Sowerby) Qué., *T. ustale* (Fr.) P. Kumm., *Exidia repanda* (Fr.), *E. thuretiana* Lév., *Trametes ochracea* (Pers.) Gilb. & Ryvarde, *Lentinellus cochleatus* (Pers.) P. Karst., *Lactarius pyrogalus* (Bull.) Fr., *L. zonarius* (Bull.) Fr., *Geastrum coronatum* Pers., *Tremella mesenterica* Schaff. и др.

Ключевые слова: базидієві гриби, макроміцети, дубрава, Сумська область.

SUMMARY

K.K. Karpenko, J.A. Zavora. The Macromycetes of the tract «Hulevohorska cottage» in Okhtyrsky forestry within the territory of the Hetman's National Park.

It is reported about 200 species of macromycetes of 91 genera, 40 families, 11 orders, 2 classes (*Agaricomycetes*, *Tremellomycetes*), section *Basidiomycota*, found in 2013 in forest tract

«Hulevohorska cottage» of Okhtyrsky forestry district within the limits of territory of the Hetman national natural park, among them are rare species - *Calvatia gigantea* (Batsch.) Lloud, *Pseudoclitocybe cyathiformis* (Bull.) Singer, *Ganoderma lucidum* (Curtis) P. Karst, incorporated into the Red List of Symy Region, as well as *Agaricus sylvaticus* Schaeff., *Hebeloma sacchariolens* Quel., *Pholiota abstrusa* (Fr.) Singer, *Clitocybe suaveolens* (Pers.) Fr., *Lepista luscina* (Fr.) Singer, *L. sordida* (Schumach.) Singer, *Ticholoma sejunctum* (Sowerby) Quél., *T. ustale* (Fr.) P. Kumm., *Exidia repanda* (Fr.), *E. thuretiana* Lév., *Trametes ochracea* (Pers.) Gilb. & Ryvarden, *Lentinellus cochleatus* (Pers.) P. Karst., *Lactarius pyrogalus* (Bull.) Fr., *L. zonarius* (Bull.) Fr., *Geastrum coronatum* Pers., *Tremella mesenterica* Schaff. and others.

Key words: basidiomycota, macromycetes, oak-wood, Sumy region.

УДК 582.282 (477.52)

Ю. І. Литвиненко, Н. В. Степановська

КОПРОФІЛЬНІ АСКОМІЦЕТИ ДОЛИНИ р. СУЛА В МЕЖАХ БІЛОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

Вперше проведено дослідження видового складу копрофільних аскоміцетів долини р. Сула (Білопільський район, Сумська область). Копрофільні гриби представлені 31 видом з 13 родів, 8 родин, 4 порядків. За період досліджень відмічено три нових для України види – *Ascobolus michaudii* Boud., *Coprotus ochraceus* (P. Crouan et H. Crouan) J. Moravec та *Zygospermella striata* N. Lundq.

Ключові слова: копрофільні гриби, Ascomycetes, Ascobolus, Coprotus, Zygospermella, р. Сула, Україна

Вступ. Копрофіли – специфічна екологічна група грибів, недостатньо та нерівномірно вивчена в Україні. Вони займають своєрідну екологічну нішу, часто недоступну для інших організмів, – екскременти тварин. Останні являють собою багатий на органічні речовини субстрат, частково стерилізований дією на нього підвищеної температури і гідролітичних ферментів. Зберігати життєздатність в таких умовах можуть лише спори небагатьох видів грибів.

Таксономічний аналіз копрофілів показує неоднорідність цієї групи. Вона частково складається із випадкових видів, спори яких занесені ззовні, але головним чином із представників, для яких екскременти є єдиним можливим субстратом для існування. Серед таких грибів найважливішим та найчисельнішим компонентом є аскоміцети.

Метою дослідження є вивчення видової різноманітності та систематичної структури копрофільних аскоміцетів долини р. Сула у межах Білопільського району Сумської області України.